

Projekt: Ptaki małych zbiorników wodnych

Małopolskie Towarzystwo Ornitologiczne

Projekt: Ptaki małych zbiorników wodnych

Cel: dla reprezentatywnej, znacznej części (min. 200) małych zbiorników w regionie posiadamy rozpoznanie zespołu wodnych ptaków lęgowych

Jak definiujemy małe zbiorniki wodne?

To każdy zbiornik wodny (starorzecze, żwirownia, glinianka, rozlewisko bobrowe, staw rybny) o powierzchni od 1 ara (10x10m) do 100 ha. W ramach niniejszej akcji preferowane do kontroli są zbiorniki o powierzchni od 1 do 50 ha, a także te z rozwiniętą roślinnością wynurzoną. W przypadku zbiorników (np. stawów rybnych) położonych bezpośrednio obok siebie, powinny być one traktowane jako jeden obiekt. W ramach akcji nie będą kontrolowane większe kompleksy stawów rybnych czy żwirowni (> 100 ha).

Dlaczego małe zbiorniki wodne są ważne?

Małych zbiorników wodnych w skali regionu Polski południowo-wschodniej jest ponad kilkanaście tysięcy, co sprawia, że mimo swoich niewielkich rozmiarów, ich znaczenie przyrodniczo jest bardzo duże. Dodatkowo są one:

- słabo rozpoznane ornitologicznie (w dużej skali geograficznej = w skali regionu),
- dla części ptaków stanowią podstawowe siedlisko lęgowe – znaczna część populacji takich gatunków jak: bączek, perkozek, kokoszka, wodnik gniazduje na małych zbiornikach wodnych,
- to miejsca, gdzie występuje wiele nielicznych lub średnio-licznych gatunków. Inwentaryzacja takich miejsc pozwoli na pełniejsze rozpoznanie rozmieszczenia tych gatunków (np. perkozek, wodnik, łyska, kokoszka) w skali regionu, m.in. na potrzeby Atlasu ptaków 2014-2020,
- ze względu na swoją niewielką powierzchnię oraz częste występowanie w silnie przekształcanych obszarach rolniczych, wzdłuż większych rzek, na terenach miast, miasteczek i wsi, jest to siedlisko mocno zagrożone,
- mała powierzchnia i niekiedy wysokie walory przyrodnicze sprawiają, że istnieje dość duży potencjał do ochrony ich jako obszarów chronionych (np. jako użytki ekologiczne).

Jak wykorzystane będą dane zebrane podczas inwentaryzacji?

Dane zasilą bazę danych Małopolskiego Towarzystwa Ornitologicznego. Zostaną one wykorzystane do przygotowywanego Atlasu ptaków 2014-2020. Na podstawie uzyskanych danych zostanie również przygotowana publikacja naukowa oraz artykuł popularno-naukowy, promujące walory przyrodnicze takich zbiorników i potrzebę ich ochrony. Dla kilku najcenniejszych zbiorników zostanie przygotowana dokumentacja o objęcie ich ochroną.

Wybór zbiorników i deklaracja ich kontroli

Jeśli w Twojej okolicy znajduje się zbiornik, który chciałbyś skontrolować w ramach naszego Projektu, to prześlij swoją deklarację **do 30.04.2019** na adres: tomaszwilk3@gmail.com. W deklaracji prześlij współrzędne zbiornika (lub mapę z zaznaczonym zbiornikiem), podając również jego nazwę, jeśli ją znasz. Możesz zadeklarować do kontroli więcej niż 1 obiekt. Pamiętaj, że jeśli chcesz skontrolować mały kompleks stawów rybnych lub żwirowni, to w deklaracji traktujesz je jako 1 obiekt.

Projekt: Ptaki małych zbiorników wodnych Małopolskie Towarzystwo Ornitologiczne

Przy deklaracji zbiorników do kontroli, pamiętaj, jakie obiekty interesują nas najbardziej:

- preferowana powierzchnia: od 1 do 50 ha. Powierzchnie zbiornika możesz sprawdzić używając Geoportalu (http://mapy.geoportal.gov.pl/imap/lmgp_2.html?gpmmap=gp0) – w lewym, górnym rogu jest zakładka „Pomiary”;

- zbiorniki z rozwiniętą roślinnością wynurzoną. Należy pomijać zbiorniki pozbawione roślinności wodnej, chyba że występuje szeroka strefa brzegowa – potencjalne miejsce lęgowe sieweczki rzecznej lub brodzca piskliwego. Podobnie unikajmy zbiorników wędkarskich z nielicznymi kępami roślinności wodnej, często penetrowane przez wędkarzy.

Metodyka prac terenowych

Lista inwentaryzowanych gatunków

Podczas kontroli rejestrowane są wszystkie gatunki wodno-błotne (patrz Zał. 1 na końcu dokumentu). Ptaki z tej grupy rejestrowane są ilościowo – a więc zanotowana powinna być nie tylko obecność gatunku, ale także jego liczebność, a także wszystkie inne informacje, które mogą pomóc w oszacowaniu liczebności na zbiorniku – płeć, kryterium lęgowości (np. śpiewający samiec, para), zachowania (np. przeganianie się samców).

Zalecane jest aby podczas kontroli notować wszystkie gatunki (czyli zestawienie tzw. „pełnej listy” gatunków), ale w przypadku ptaków nie należących do grupy wodno-błotnych, notowanie liczebności, a także późniejsze podawanie oszacowania populacji nie jest wymagane.

Terminy kontroli

W ramach zadeklarowanych prac na wybranym zbiorniku należy 2 kontrole dzienne. Dodatkowo zalecane jest wykonanie kontroli wieczorno-nocnej, jednak jest ona nieobowiązkowa.

kontrola I: 1-31.05

kontrola II: 01.06-15.07

kontrola III (wieczorna): 1-31.05 [kontrola opcjonalna]

Pierwsza, majowa kontrola przypada na okres dużej aktywności większości ptaków wodnych, w tym trzcinowych ptaków śpiewających. Druga, czerwcowo-lipcowa kontrola, ma na celu głównie potwierdzenie gniazdowania poprzez obserwacje z wysokimi kryteriami lęgowości (ptaki karmiące młode, ptaki wodzące pisklęta). Kontrola wieczorna nastawiona jest głównie na wykrycie takich gatunków jak: wodnik, kropiatka, zielonka, bączek.

Jeśli masz taką możliwość (np. zbiornik jest bardzo blisko Twojego miejsca zamieszkania), możesz oczywiście wykonać na zbiorniku większą liczbę kontroli – pozwolą one na bardziej precyzyjne oszacowanie liczebności gatunków. Zachęcamy jednak raczej do wykonania 3 proponowanych kontroli i przeznaczenie „wolnego czasu” na deklarację i kontrolę innego zbiornika.

Pora prowadzenia kontroli

Kontrolę optymalnie należy wykonać wcześnie rano (od wschodu słońca do godz. 10:00), ale jeśli nie jest to możliwe, to można wykonać ją w trakcie całego dnia (pożądane jest wtedy przedłużenie czasu

Projekt: Ptaki małych zbiorników wodnych Małopolskie Towarzystwo Ornitologiczne

kontroli, tak aby zrekompensować niższą aktywność ptaków w godzinach okołopołudniowych). Kontrolę wieczorną należy wykonać w godzinach od zmierzchu do godz. 24:00

Sposób prowadzenia kontroli

Kontrola polega na powolnym przejściu wzdłuż brzegów zbiornika, tak aby tempo i trasa przejścia zapewniały, że obiekt został skontrolowany w całości. Obserwator kontroluje wszystkie siedliska w obrębie obiektu, w których mogą gniazdować ptaki wodno-błotne – a więc nie tylko lustro wody i płaty roślinności szuwarowej, ale też, jeśli występują – łozowiska, zarośla wierzby, czy fragmenty podmokłych łąk, które bezpośrednio przylegają do zbiornika. W przypadku występowania miejsc trudno dostępnych (np. rozległe trzcinowiska), nie jest wskazane ich bezpośrednie penetrowanie, natomiast sugeruje się takie dobranie punktów obserwacji / nasłuchu, a także przedłużenie czasu obserwacji, żeby uzyskać możliwie najpełniejsze dane.

Podczas III, wieczornej (opcjonalnej) kontroli należy rozpocząć od nasłuchu spontanicznie odzywających się ptaków (kontrola nastawiona głównie na wykrycie chrzącieli oraz bączka). Jeśli ptaki przez 20 minut nie są spontanicznie aktywne, należy przeprowadzić stymulację głosową, odtwarzając głos inwentaryzowanych gatunków, w kolejności od najmniejszego do największego – a więc zielonka → kropiatka → wodnik. Czas stymulacji jednego gatunku to 60 sek. – przerwa – 60 sek. Liczbę punktów stymulacji należy dostosować do wielkości zbiornika i powierzchni roślinności wynurzonej. W przypadku większości małych zbiorników, wystarczą z reguły 2-3 takie punkty.

Wpisywanie obserwacji do bazy

Wyniki obu kontroli wprowadź do Bazy Obserwacji Małopolskiego Towarzystwa Ornitologicznego (<http://www.iop.krakow.pl/dbPtak/>). Obserwacje wprowadź najpóźniej do 31 lipca 2019. Jeśli podczas kontroli notowałeś tylko ptaki wodno-błotne, wprowadź kontrolę jako „Kartę obserwacji”, jeśli notowałeś wszystkie gatunki (nie tylko wodno-błotne), ale tylko dla wodnych notowałeś liczebność, to wprowadź taką kontrolę jako „Kontrolę atlasową”, natomiast jeśli notowałeś liczebność dla wszystkich gatunków wprowadź kontrolę jako „Ilościową”.

Przy uzupełnianiu w bazie pierwszej zakładki o szczegółach kontroli, w polu „uwagi” wpisz informację o tym, że kontrola wykonana została w ramach projektu „Małe zbiorniki” oraz podaj numer kontroli (a więc: „*Małe zbiorniki – kontrola nr 1*”). Jeśli na danym zbiorniku wykonałeś więcej niż 2(3) zadeklarowane kontrole to dodaj wpis „*Projekt Małe Zbiorniki – kontrola dodatkowa, nr 4*”). W tym samym polu „uwagi” wskazane jest również podanie podstawowych informacji o zbiorniku: rodzaj i stopień pokrycia roślinnością wodną, czy to miejsce pełni funkcję rozrodu płazów i gadów, stopień antropopresji (mała, średnia, duża). Przykładowy zapis: „*Trzcina pokrywa ok. 20% zbiornika, godowisko żab moczarowych, brak śladów wykorzystania zbiorników przez ludzi*”

Podczas uzupełniania karty z obserwacjami ptaków, przy wpisywaniu obserwacji dla konkretnego gatunku, podaj dla niego odnotowaną liczebność i kategorię lęgowości, a w polu „uwagi” także szacunek liczebności, dodając odpowiedni zapis (np. „*4-6 par*”, albo „*biorąc pod uwagę rozległe trzcinowisko, którego nie udało się w pełni spenetrować, szacuję liczebność na 5-9 par*”). Jeśli wpisujesz do bazy kilka obserwacji tego samego gatunku, to wystarczy, że szacunek liczebności w polu „uwagi” podasz tylko przy jednej z obserwacji. Jeśli gatunek był obecny na obu kontrolach, można podać szacunek liczebności tylko przy wpisie w drugiej kontroli. Istotne jest, aby podać

Projekt: Ptaki małych zbiorników wodnych Małopolskie Towarzystwo Ornitologiczne

szacowaną liczebność dla wszystkich stwierdzonych ptaków wodnych (a więc tych wymienionych w zał. 1).

Przy szacowaniu liczebności ptaków należy pamiętać o kilku ogólnych zasadach:

- szacunek podajemy tylko dla ptaków, które uznajemy za lęgowe na danym zbiorniku. Np. jeśli tylko podczas pierwszej kontroli odnotowaliśmy cyraneczki, w miejscu, gdzie gniazdowanie tego gatunku jest bardzo mało prawdopodobne, nie podajemy dla niego szacunku liczebności,
- jeśli podczas pierwszej kontroli wykryliśmy 3 śpiewające samce potrzosa, a podczas drugiej 5 śpiewających samców, to liczebność wyższą (czyli 5 par) przyjmujemy jako odnotowaną liczebność,
- dobrą praktyką jest, aby liczebność minimalna odzwierciedlała odnotowaną liczbę par, a maksymalna wskazywała na potencjalną liczebność, biorącą pod uwagę np. niepełną wykrywalność gatunku i/lub niespenetrowanie części zbiornika. Np. zapis dla potrzosa „5-7 par” wskazuje, że wykryliśmy 5 terytoriów tego gatunku, ale możliwe jest występowanie 2 kolejnych par w słabiej spenetrowanej części zbiornika,
- przy szacowaniu liczby par po 2-3 kontrolach należy wziąć pod uwagę rozmieszczenie stwierdzonych ptaków, np. w każdej kontroli stwierdziliśmy 3 śpiewające samce trzcinniczka, jednak ich rozmieszczenie w terenie może wskazywać, że jest tam 5 dobrze wyróżniających się (oddalonych od siebie) terytoriów.

Załącznik 1.

Gatunki, które należy notować ilościowo (nie tylko obecność, ale także liczebność), podczas kontroli oraz podać w bazie obserwacji oszacowanie ich liczebności dla kontrolowanego zbiornika:

łabędzie *Cygnus spp.*
gęgawa *Anser anser*
kaczki (wszystkie) *Anatinae*
perkozy (wszystkie) *Podicipedidae*
chruściele (wszystkie) *Rallidae*
żuraw *Grus grus*
ptaki siewkowe (wszystkie) *Charadriidae*
mewy (wszystkie) *Larinae*
rybitwy (wszystkie) *Sterninae*
czaplowate (wszystkie) *Ardeidae*
błotniak stawowy *Circus aeruginosus*
zimorodek *Alcedo atthis*
remiz *Remiz pendulinus*
wąsatka *Panurus biarmicus*
brzęczka *Locustella luscinioides*
wszystkie ptaki z rodzaju *Acrocephalus* z wyjątkiem łożówki
brzegówka *Riparia riparia*
podróżniczek *Luscinia svecica*
pliszka cytrynowa *Motacilla citreola*
dziwonia *Erythrura erythrura*
potrzos *Emberiza schoeniclus*